
Muzikál superlativů u nás a dnes

Často se tvrdí, že éra muzikálu u nás začala v roce 1992 uvedením *Bídníků* v Divadle na Vinohradech. Tato informace je samozřejmě mylná. Už v roce 1948 přivezli *Voskovec s Werichem* ze Spojených států Divotvorný hrnec, což byl nejen první americký muzikál u nás, ale vlastně i na území kontinentální Evropy. Za jeden z prvních českých pokusů o domácí muzikál lze považovat uvedení semaforové *Kytice* Jiřího Suchého a Ferdinanda Havlíka na motivy K. J. Erbena v roce 1972. Poté se do onoho roku 1992 dle politické atmosféry a devizových možností v kultuře pěstoval a uváděl muzikál především v operetních divadlech v Praze, Brně a Ostravě.

TEXT: MICHAEL PROSTĚJOVSKÝ

Bídníci však byli prvním soukromě provozovaným titulem, a navíc ve formátu muzikálu superlativů. A také to byl doposud u nás jediný titul, který byl alespoň částečnou replikou, tedy blížil se podobě londýnského originálu výpravou, kterou jako svůj koproducentský podíl vložil do inscenace vlastníků práv, producent Cameron Mackintosh. I když byli *Bídníci* hlavně v posledních dvou třetinách tříměsíčního uvádění beznadějně vyprodáni, skončili v červených číslech, tedy ve ztrátě. Problém spočíval v tom, že se produkci ABG Pictures International, za kterou stál Adam Novák, nepodařilo získat další termíny na Vinohradech nebo jinde. Šlo o klasický důkaz platnosti přísloví, že každý úspěch musí být po zásluze potrestán. Nicméně další dvě nastudování *Les Misérables* v Goja Music Hall v novém miléniu a úspěch na scéně Městského divadla Brno potvrzují, že šlo tehdy o strategický krok. Nebýt tehdejší soukromé produkce a uvedení v Divadle na Vinohradech, nebyly by nastaveny výhybky dalšího rozvoje muzikálu u nás a asi by se vyvíjel méně dynamicky.

O dva roky později, tedy přesně před 25 lety, měl českou premiéru *Jesus Christ Superstar* v Divadle Spirála. Další soukromé produkci Musical s.r.o. se nabízelo toto

(ne)divadlo jako jediná možnost. O tehdejší *Laternu* animatu, která byla z kruhového panoramatického kina vybudována v rámci oslav století pražského Výstaviště v roce 1991, jednoduše nikdo nestál. A režisér Ježíše Petr Novotný i jeho tým si dlouho lámali hlavu, jak v tomto zařízení muzikál hrát. Z nouze se ale zázrakem stala ctnost a právě atypičnost prostoru, který byl rozehrán horizontálně i vertikálně ve scéně skvělého operního scénografa Mihaila Tchernaeava (bulharský umělec žijící v Mnichově), dala muzikálu neopakovatelnou jedinečnost. A není tedy divu, že všechny následné inscenace *Ježíše* jsou s jeho premiérou pamětníky srovnávány. Dá se bez nadsázky tvrdit, že *Jesus Christ Superstar*, tedy rockové evangelium podle Jidáše, je nejoblíbenějším zahraničním titulem u nás. Svědčí o tom takřka tisíc tři sta repríz ve Spirále a další nastudování v Městském divadle Brno, v Hudebním divadle Karlín, kde se hraje od roku 2010, a v Národním divadle moravskoslezském, které jej má na repertoáru již tři roky. A to ani nezmiňuji řadu koncertních verzí.

DRACULA – POČÁTEK NOVÉ ČESKÉ CESTY
Dalším muzikálem superlativů se o rok později stal dokonce domácí titul *Dracula* z pera skladatele Karla Svobody,

libretisty Zdeňka Borovce a choreografa Richarda Hese v opulentní režii Jozefa Bednárika. Ten měl svoji premiéru rovněž v dalším (ne)divadle, a sice v dnešním Kongresovém centru, které bylo koncipováno pro sjezdy komunistické strany. O *Draculovi* lze jednoznačně tvrdit, že jde pro změnu o neúspěšnější původní český muzikál, a stejně jako *Ježíš* má na svém kontě řadu dalších nastudování, a to i v zahraničí. Není náhoda, že patří i do zlatého fondu Hudebního divadla Karlín, jehož ředitelem je producent prvního uvedení Egon Kulhánek. Pokud bychom chtěli srovnávat úspěšnost prvního nastudování *Ježíše* a *Draculy*, bylo by to míchání hrušek s jablky. Na počet repríz a délku uvádění vítězí *Ježíš*, avšak počet diváků je přibližně stejný, neboť Kongresové centrum má větší kapacitu sálu.

Uvedené tři příklady dnes už muzikálových legend dokumentují, že nástup soukromých produkcí přehodil další vývoj muzikálu na kolej zvanou „soukromé podnikání“. Dnešní realitou je pravý opak. Ekonomický úspěch *Ježíše* a *Draculy* byl založen na mimořádně vysokém počtu repríz a téměř sto procentní vyprodanosti jednotlivých představení. Avšak i naše muzikálová scéna kopíruje zahraniční realitu, kde se měřítkem úspěšnosti opět stávají stovky, a ne tisíce repríz. Když jsem přibližně před deseti roky položil otázku, co říká současné krizi muzikálu, největší broadwayské žijící legendě, dnes devadesátiletému producentovi a režisérovi Haroldu Princovi, jehož dráha je spojena s takovými osobnostmi, jako je Andrew Lloyd Webber, Stephen Sondheim či dvojice John Kander a Fred Ebb, dostal jsem jasnou odpověď. „Nejde o krizi, ale o návrat k normálu, kdy se za úspěch považuje sto repríz.“ Výstižněji to skutečně formulovat nelze. Bohužel tato teorie není v soukromé sféře praktikovatelná na naše poměry, kde jsou často náklady na inscenaci srovnatelné s cenami v zahraničí, avšak naše divadla nemají kapacitu 1500 diváků a vstupenky nestojí až 150 liber nebo eur. Takže výhybka směr muzikál

Daniel Hůlka v roli Draculy v Hudebním divadle Karlín. (Foto: archiv HDK)

superlativů je nastavena opět směrem ke zřizovaným, tedy subvencovaným divadlům. Rád používám příměr, že se česká Broadway táhne od Plzně (Divadlo J. K. Tyla) přes Prahu (Hudební divadlo Karlín), Brno (Městské divadlo Brno) až do Ostravy (Národní divadlo moravskoslezské). Všechny tyto scény mají hned dva společné jmenovatele: uvádějí špičkové světové muzikály na vysoké profesionální úrovni a jsou příspěvkovými divadly jednotlivých měst. Tedy na každou prodanou vstupenku dané město přispívá dotací ve výši 30 až 60 dalších procent. Tedy náklady na realizaci a provozování špičkových muzikálů jsou podstatně vyšší, než kolik je schopen zaplatit volný trh, tedy kolik je ochoten zaplatit český divák.

Na to, zda jde o nekalou konkurenci pro soukromé produkce, či nikoliv, se názory samozřejmě různí. Především soukromí producenti tvrdí, že ano. Ale tato praxe je běžná v mnoha zemích tzv. malého trhu. Soukromé muzikálové podnikání funguje v Německu s 80 miliony obyvatel. Ale i tam největší soukromá muzikálová produkce Stela vyhlásila na přelomu milénia úpadek a nový majitel Stage Entertainment, který ji převzal, začal radikálně snižovat náklady. A převzetí si mohl dovolit jen proto, že se v této sféře jeho aktivity neomezovaly pouze na Německo. Na Broadway, tedy do kolébky muzikálu, a do Londýna se za muzikálem jezdí z celého světa. Ale i tam se mnoho a zásadně změnilo.

Scénické foto z muzikálu *Jesus Christ Superstar* v Hudebním divadle Karlín s Kamilem Stříhankou v titulní roli. (Foto: archiv HDK)

Produkce muzikálů je prakticky v rukou akcióvek, tedy producerských gigantů. Malí producenti, kteří byli vždy hybnou pákou vývoje, prakticky vymřeli. A navíc je tam soukromé podnikání divadel podporováno tzv. nepřímými daňovými úlevami. Pro nás nejlépe funguje srovnání s našimi vídeňskými sousedy, kde se muzikál superlativů pěstuje na špičkové úrovni již od 70. let minulého století. Spojené scény vídeňské mají pod svými křídly hned dvě muzikálová divadla a dva orchestry. Tradičně uvádějí zahraniční tituly i vlastní tvorbu systémem long run. Tedy jednotlivé muzikály se hrají nejméně půl roku, často i déle. Obě scény mají kapacitu plus minus 1500 diváků a nejvyšší vstupné činí 120 eur. Přesto jsou hlavním městem Rakouska dotovány částkou 35 milionů eur ročně. Takto bychom mohli srovnávat i s Maďarskem nebo tradičními zeměmi západní Evropy.

DUÁLNÍ SYSTÉM U NÁS A TEĎ

U nás se nakonec po úžasném startu staly soukromé produkce popelkou muzikálu. Samozřejmě muzikálové produkce kupříkladu Divadla Kalich nebo Studia 2 v Praze jsou naprosto profesionální a pro diváky i atraktivní. Avšak pohybujeme se ve formátu off

Broadway, tedy komorního muzikálu, a nikoliv muzikálu superlativů. Divadlo Broadway se pohybuje na úrovni vkusu a kvality skladatele a hitmakera Michala Davida. Ano, i takové produkce mají bezesporu právo na život a mnohé z nich jsou realizovány na dobré profesionální úrovni. Zčásti však jde o „písničky“ nebo tzv. jukebox muzikály, kde základem všeho jsou úspěšné písně konkrétního interpreta nebo autora. V žádném případě však nejde o světový muzikál superlativů. Producent Oldřich Lichtenberg si je jistě plně vědom toho, že na takovou kategorii nevytvoří reálný finanční plán. U původních projektů je domácí producent tím, kdo určuje podmínky, a není žádným tajemstvím, že za původní tvorbu za každý večer zaplatí producent podstatně méně než za licencovaný zahraniční titul.

Dalším významným hráčem na muzikálové scéně je Goja Music Hall a její producent František Janeček. Ten uvádí zásadně nejatraktivnější zahraniční tituly, ale svoje divadlo pro 900 diváků nenafoukne. Vstupní náklady na licenci jsou astronomické, tržba limitovaná. Co s tím? Výsledek je takový, že se o Goja Music Hall v kuloárech hovoří jako o velmi skromně platící produkci. Avšak produkce svoje spolupracovnice a herce láká právě na atraktivnost

vlastního titulu. A mnozí za prestiž ochotně zaplatí daň v podobě nižších honorářů. Vše je tak vlastním rozhodnutím: ber, nebo neber. Výše uvedené soukromé produkce mají přes všechny stinné stránky jednu přednost. Producenti se pohybují v reálném světě a nabízejí jen to, co jsou schopni splnit. Zkrátka platí, že lepší je vrabec v hrsti nežli holub na střeše.

Zvláštní zmínku si zaslouží Divadlo Hybernia. Takřka deset let bylo toto první muzikálové divadlo na světě bez orchestřiště klasickou stagionou. Tedy divadelní budovou k pronajmutí, kterou souběžně využívalo více produkcí. V současné době však divadlo využívá sám nájemce budovy, tedy Hybernia a. s., kterou vlastní jeden z největších slovenských podnikatelů a průmyslníků. Z jeho iniciativy vznikly inscenace jako *Mefisto*, *Jago* nebo *Doktor Ox*. V současné době má v plánu českou premiéru muzikálu z pera Phila Collinse *Tarzan*. Tedy první zahraniční licenci, a to hned od divadelní divize filmového gigantu Walt Disney. Díky silnému finančnímu zázemí se nemusí účastníci

Scénické foto z ostravské verze *Jesus Christ Superstar* v Národním divadle moravskoslezském. (Foto: archiv NDM)

projektu obávat, zda budou moci být finančně odměněni (viz další příklady níže). Avšak zda se Hybernii podaří dostat inscenace tohoto druhu alespoň do mírného zisku, ukáže čas. Každopádně jim držíme palce, protože soukromé muzikálové podnikání u nás je do jisté míry hrdinským činem.

SNÍLKOVÉ V ROLI PRODUCENTŮ

V posledních letech se v Praze pokusila řada soukromých produkcí realizovat muzikál na vysněné úrovni. Mimořádně skvělé projekty nabídla divákům produkční skupina působící v Kongresovém centru. Jednotlivé inscenace byly zaštiťovány různými mateřskými a dceřinými firmami, avšak vše pod jednou střechnou skupinou několika producentů a investorů. Diváci byli nadšeni skvělými tituly jako *Mamma Mia!*, *Rocky* nebo *Tři oříšky pro Popelku*. Sám jsem byl účasten projektu *Rocky* a mohu osobně dokumentovat, že šlo z profesionálního hlediska o prostředí na nejvyšší úrovni. Vše fungovalo, jak má, účinkující podávali maximální výkony, a navíc každého

Scénické foto z českého nastudování Jesus Christ Superstar v Divadle Spirála – upravená verze 1997. (Foto: Antonín Malý)

práce bavila. Chyba nastala v tom, že rozpočet počítal s kapacitou 1500 diváků. Reálná obsazenost však byla, dle mého odhadu, poloviční. Samozřejmě dostat 750 diváků několikrát v týdnu do divadla se považuje za úspěch. Ale realizovat s takovou kapacitou muzikál v Kongresovém centru skutečně nebylo reálné.

Další produkce, která dluží údajně desítky milionů všude, kam se podívá, je Musical Production, která léta působila v Divadle Hybernia. Muzikálové inscenace různé kvality si sice našly své diváky, ale nákladové položky byly vyšší než příjmy a výsledkem jsou nezaplacené faktury, za které ovšem jejich vystavovatelé dávno odvedli zákonnou DPH. A dále jen stručně zmiňuji produkci, která ve Foru Karlín chtěla uvádět francouzský muzikál superlativů *Romeo a Julie*, nebo tajuplnou produkci, která tři měsíce bezplatně zkoušela s herci koncertní verzi *Bídníků*, na kterou neměla a ani nemohla získat licenci.

Rozhodně bych nikoho neobviňoval z podvodu nebo podvodného záměru, ale z nezkušenosti a snílkovství. Sám jsem za těch 25 let byl kromě skvělých projektů i u zrodu dvou, které ekonomika přes jasnou kvalitu stáhla ke dnu. Vždy však jde o to, za záchranou brzdu zatáhnout včas, aby to nikoho moc nebolelo a nestalo se, že desítky až stovky lidí pracují měsíce bez honoráře, který přichází až s premiérou. Zkrátka mějme na vědomí, že i v zahraničí platí, že jen třetina muzikálových inscenací dosáhne na zisk. A tak budme vděční za to, že se i muzikál vejde pod křídla více či méně štědrých měst, která jeho provozování mají ve svém pravidelném ročním rozpočtu. ☒